

DEN OSYNLIGA PATIENTEN

Osynliga, bortglömda, försvunna. Det är bilden av psykiatrin som patienter, anhöriga och anställda vittnar om. Det handlar om brister som kostar liv. – Jag vill inte tillbaka till psyket. De skulle inte ens märka om jag hänger död på toaletten förrän städerskorna kommer på morgonen”, säger Eva som just nu är på permission från slutenvården.

TEXT: Josephine Freje RESEARCH: Josephine Freje & Julija Sidner BILD: Mario Prhat

#PSYKBRYT

Faktum granskar i en serie artiklar psykiatrin i Götaland. Läs mer på faktum.se/psykbryt. Skicka gärna tips till josephine@faktum.se.

Solen lyser in i konferensrummet. Patienter, personal och anhöriga har samlats. Alla riktar sina blickar mot tavlan längst fram. Där står en fråga som alla vill ha svar på: "Vad är det som händer inom psykiatrin?"

– Välkomna, kul att se att så många är här - även om det är sorgligt att det här mötet behövs, säger Anna Karin Bergström, som är personligt ombud.

Hon är en av dem som arbetar med att stödja personer med psykisk ohälsa, helt enkelt se till att deras röster blir hörda och att de får den vård de har laglig rätt till. En ung tjej räcker upp handen:

– Jag såg att politiker bjudits in.

Jag undrar bara om ni kan räcka upp handen så vi vet vilka som är här?

En obekvämtystnad sprider sig över lokalen. Huvuden vrider på sig. Alla spanar över rummet. Men inte en enda hand sträcks upp.

– Jag är inte förvånad, muttrar en medelålders kvinna när hon går förbi med sin rullator.

Hon heter Marianne och har haft kontakt med psykiatrin sedan hon var åtta år. Åkt in och ut. Från barnpsykiatri till familjehem till slutenvård.

– Det är ingen som ser dig när du ligger inne på "förvaringen". Personalen sitter bakom ett glas och det är inte ovanligt att det bara är vi patienter på avdelningen, säger Marianne, som menar att personalen hade bättre uppsyn över patienterna för 15 år sedan.

Dödstyst i luren

Faktum har granskat vad som händer när personalen inte har uppsikt över patienterna. Inom psykiatrivården i Malmö finns det bland annat en rapporterad incident där en make ringer avdelningen och söker sin fru. Personalen kan inte hitta henne. På kvällen ringer han igen och är väldigt arg: frun har varit inlåst på toaletten i två timmar utan att någon vetat om det.

Men alla anhöriga har inte samma "tur". För "Karin"s syster slutade det så illa det kan gå.

– Jag ringde som vanligt till avdelningen för att prata med min syster, vi skulle planera inför julafton.

Sjuksköterskan gick i väg för att hämta henne. Sedan blev det tyst.

– Jag satt där i luren och varje minut kändes som en timme, säger Karin.

När hon lägger på för att ringa upp igen är det upptaget. En lång stund senare ringer telefonen.

– Min syster hade hängt sig på toaletten. Och de hade uppenbarligen inte tittat till henne förrän jag ringde, säger Karin, som än i dag inte har fått något svar på hur länge systemen lämnats ensam.

Karin, från Göteborg, berättar att det sällan var någon i personalen på plats när hon var på besök. Systemen berättade också hur orolig hon var över att lämnas ensam

i flera timmar. Efter dödsfallet krävde de anhöriga att få se dokumentation med tidpunkter för tillsyn.

– De sa bara att det inte finns några sådana papper. Jag skulle lita på att de tittat till min syster. Hur ska jag kunna lita på dem när de inte ens märker att någon hänger död på deras egen avdelning?

Hängd i en datakabel

I Sahlgrenskas interna dokumentation för negativa händelser, det så kallade avvikelssystemet, hittar vi ett liknande fall ett år innan Karins syster dog. Runt klockan 18 en sensommarkväll ringer det på avdelningens dörr. Det är en make som har kommit för att besöka sin hustru. Personalen följer honom till hennes rum, men hon är inte där. Toalettdörren är låst. De öppnar omedelbart och hittar kvinnan – hängd i en datakabel. Maken får hjälpa till att bära ut sin döende fru från det trånga utrymmet. Under en timme försöker de rädda henne, men syrgasen tar slut efter fem minuter. Personalen springer fram och tillbaka och hämtar fler tuber, men efter en timmes försök – inför makens ögon – dödförklaras hon. I Sahlgrenskas

"Hur ska jag kunna lita på dem när de inte ens märker att någon hänger död?"

rapportering står det: "Konsekvens för organisationen: Ökad arbetsinsats. Konsekvens för patienten: Dödsfall."

Bristande dokumentation

I flera av de handlingar som Faktum har begärt ut är det omöjligt att se om tillsynen av patienten har fungerat. Det saknas dokumentation kring vad som har gjorts och när.

– Det händer att vi brister i vår dokumentation. Problemet är att vi då inte kan gå tillbaka och se hur vi kan förhindra att det händer igen, säger Stefan Lund, chef för psykakuten i Göteborg.

I februari 2014 är det just dokumentationen som brister på Stefan Lunds akutavdelning. En underläkare rapporterar att en bostadslös man blir liggande i ett dygn, utan bedömning. Ingen vet om han har fått mat eller vatten. När läkaren går in i rummet är patienten okontaktbar. I avvikelserapporteringen går det att läsa underläkarens kommentarer: "Ingen vet hur patienten mår överhuvudtaget???? (...) Man bodde kolla ju HUR PATIENT MÅR I RUMMET!!!! (...) Såhär är inte ok!"

Ansvarig chef, Stefan Lund, har i den interna utredningen konstaterat att "personalen har försummat omvårdnaden av patienten".

– Jag förde samtal med personalen. De som var med hävdar att de har tittat till patienten minst en gång i timmen. Men det finns ingen dokumentation som styrker det, säger Stefan Lund, som ibland får känslan av att medarbetare ljuger för honom. Dock inte i det här fallet, hävdar han.

En av dem som varit på såväl psykakuten som på andra avdelningar inom psykiatrin är Eva, 47, som lider av bipolär sjukdom – med maniska psykoser. Hon befinner sig på permission från slutenvården.

– Där jag är nu kan jag ligga flera timmar och gråta på mitt rum. De hade inte ens märkt om jag försvann, säger hon.

Försvunna patienter

En sommardag 2013 hittar en sjuksköterska en handväska på en av Sahlgrenskas psykiatriska akutavdelningar. När sjuksköterskan kollar patientens journal ser de att patienten varit död i två dygn – utan att någon berättat det för de anhöriga.

Och patienter försvinner – ibland utan att personalen märker att de är borta. Det handlar om vårdare som sitter och spelar schack på datorn, när grannavdelningen ringer och upplyser dem om att deras patient är på vift. Det handlar också om föräldrar som ringer för att få tala med sina inlagda barn – bara för att få reda på att de är "borta".

– Jag visste precis var min son var, han var ju för fan hemma hos oss. Men jag ville höra dem svettas, säger en pappa som har fått nog.

Föräldrarna bor över en timmes bilfärd från avdelningen och sonen var djupt psykotisk när han dök upp i hallen i sitt barndomshem. Han hade hoppat ut genom ett öppet fönster.

– Det hördes genom luren att ansvarig sjuksköterska skämdes. Jag undrar vad det är för koll de har egentligen? Jag hoppas det

"Jag visste precis var min son var, han var för fan hemma hos oss"

En patient i Göteborg lyckades skära sig loss från bältessängen trots att skötare skulle sitta och vaka.

handlar om att det är för lite personal, säger pappan, som betonar att han också träffat många eldsjälur inom psykiatrin.

Efter händelsen bestämde den aktuella psykosavdelningen att göra en översyn av samtliga fönster, så att patienter inte kan hoppa ut.

– Tydligt har vi brustit. Inga fönster ska gå att öppna där patienterna vistas. Vi hade glömt att låsa ett samtalsrum, något vi borde ha upptäckt på vår säkerhetsrund, säger Pia Ram, kvalitetsansvarig för den aktuella avdelningen.

Patienter på taket

I Malmö har vårdpersonal inom psykiatrin rapporterat flera incidenter när fönster står öppna, hos patienter som behöver skydd från sig själva.

I år lyckades en patient hoppa från femte våningen, men incidentrapporten är kortfattad och utredning pågår.

Det står bara att patienten förts till

intensiven med svåra skador. Andra gånger är det dörrar till taket som står öppna. En självmordsbenägen patient hittade en sådan öppen dörr och satte sig på takkanten för att hoppa. Men ångrade sig.

I Göteborg befann sig ännu en patient på taket. Men personalen på hans avdelning reagerade inte. Efter några minuter hoppade han och landade på entrétaket. Personal från grannavdelningen kastade papper till honom för att stoppa blödningarna. Det tog 50 minuter innan personalen från avdelningen var på plats. Den ansvariga avdelningen skriver i

sin incidentrapport: *“Viss rörlighet uppstod på avdelningen”*.

– Den här patienten var dessutom på så kallat x-vak, som innebär att man inte får släppa honom med blicken för en sekund. Om de inte ens märker om en sådan patient försvinner kan man ju verkligen fråga sig vilken koll de har på alla andra patienter, säger en skötare som jobbar på grannavdelningen.

Faktums granskning visar också att patienter försvinner på grund av rent slarv. I Malmö psykiatri råkade de skriva ut fel patient, två patienter hade *“liknande namn”*. En annan gång släpps en självmordsbenägen ut eftersom personalen inte kan läsa läkarens handstil. Men oavsett hur patienterna försvinner ska det finnas rutiner för att hitta dem igen.

Efterlysning

När en patient försvinner kan psykiatrin få hjälp av polisen. I Göteborg faxas efterlysningar, eller så kallade handräckningar, genom psykakuten och sedan vidare med fax till polisen.

– Vi litar inte på mejl för känsliga patientuppgifter, det är inte intrångssäkert, säger psykakutens chef, Stefan Lund.

Men förra sommaren gick något väldigt fel. En patient från rättspsykiatrin försvann och avdelningen faxade som vanligt till psykakuten. Men sen hände - ingenting. *“Av en slump”* hittas efterlysningen på expeditionen. Faxet skickades sedan till polisen – fyra dagar för sent.

– Ja, det var urdåligt. Det ska inte få hända. Som tur var hände inget allvarligt med patienten, säger Stefan Lund.

Kan det hända igen?

– Jag ljuger om jag säger att det inte kan hända igen, vi har ju hand om 29 avdelningars handräckningar.

Struntar i att efterlysa

Men förutom att efterlysningar av patienter kan försvinna händer det också att försvunna patienter inte ens blir efterlysta.

– Vi hade en patient hos oss som led av schizofreni. Om jag ska vara helt ärlig var det ingen i personalen som ville ha honom där. Det är hemskt att säga, men om du blir slagen och spottad på varje dag av en patient är det svårt att inte ta det personligt, säger en skötare.

Sahlgrenskas internutredning vittnar om hur patienten gång på gång avviker och efterlyses.

– Så när han försvann igen kunde vi inte bry oss mindre, det var inte slarv. Vi ville bara inte ha tillbaka honom, så vi väntade till dagen efter innan vi faxade om handräckning. Gud vad jag ångrar det, jag tänker på det varje kväll innan jag somnar, säger skötaren.

Två månader senare hittas patienten utomhus. Död. Sahlgrenskas internutredning slår fast att patientens våldsamhet mot personalen *“kan ha bidragit till att man inte följde rutiner som man annars skulle ha gjort”*. Rapporten avslutas med att det är *“liten sannolikhet”* att det händer igen.

– Vadå liten risk att det händer igen? Det händer ju hela tiden att personal både omedvetet och medvetet totalt ignorerar patienterna. Jag kommer få leva med att jag kanske ligger bakom en psykiskt sjuk patients död, men det här kommer fortsätta så länge som det finns personal som inte känner sig trygga på jobbet, säger skötaren. ■

